

Bentem'de Beyaz Minare'nin eski bir gravürü
(*Java* [ed. P. Hutton], s. 134)

1659'da yeni bir barış yaptı. Sultan Ebü'l-Feth Agung döneminde Bentem Devleti altın çağını yaşadı. Agung Osmanlılar'ın idaresinde bulunan Mekke ile devamlı temas halinde idi. Ülkesini Hollandalılar'a karşı koruyabilmek için güçlü bir donanma kurdu. Diğer İslâm devletleriyle sıkı ticarî ilişkilere girdi ve böylece Hollanda'nın bölgedeki hâkimiyetini tehdit etmeye başladı. Agung'un bir planı da Osmanlı Devleti ve İngiltere ile bir pakt kurup Hollanda'ya karşı daha aktif bir tavır almaktı. Ancak bütün planlar oğlu Prens Hacı ile arasında çıkan anlaşmazlık sebebiyle bozuldu. Saray, bu anlaş-

bilen Hollandalılar Bentem Sultanlığı'nı kendi idarelerine bağladılar (1682). Bentem Sultanlığı bundan sonra uzun bir müddet Hollanda hâkimiyetinde kaldı. XVIII. yüzyılın ortalarında Sultan Zeynel Arifin (1733-1748), bir saray entrikası sonunda karısı Ratu Şerife ile iş birliği yapan Hollandalılar tarafından tutuklanıp sürgüne gönderildi. Fakat arkasından Ratu Şerife yönetimine karşı huzursuzluklar baş gösterdi ve 1750'de bir din âliminin başlattığı ayaklanma, ancak Hollandalılar tarafından Ratu Şerife'nin yönetimden uzaklaştırılmasıyla bastırılabildi. Ülkeyi 1813'te İngilizler ele geçirdilerse de 1816'da tekrar Hollanda'ya verdiler. 1836'dan itibaren Hollanda sömürgeciliğine karşı birçok ayaklanma meydana geldi. 1840 ayaklanmasının ardından son Bentem sultanını kovan Hollandalılar, ülkeyi doğrudan yönettikleri bir sömürge haline getirdiler (1843). II. Dünya Savaşı'nda Japon işgaline kadar Hollandalılar'ın sömürgesi olan Bentem, Japonlar'ın çekilmesinden sonra (1945) bağımsızlığını ilân eden Endonezya'nın sınırları içinde kaldı.

Cakarta'nın rekabeti karşısında gittikçe önemini kaybeden Bentem, bugün Batı Cava eyaletinde küçük bir yerleşim merkezidir. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru alüvyonlarla dolmaya başlamış olan limanı bugün şehir merkezinden birkaç kilometre uzaktadır.

Bentem'de halen harabe halinde bulunan birkaç mimari esere rastlanır. İlk Bentem hükümdarı Hassanüddin zamanında inşa edilen iki cami ile yine aynı döneme ait Beyaz Minare ve 1680'de yapılmış olan Bakuwanan Sarayı bunların en önemlileridir.

BİBLİYOGRAFYA:

İkhtisar Keadaan Politik Hindia-Belanda Tahun 1839-1848 (ed. S. Kartodirdjo), Jakarta 1973, s. XV-XVI; Şahid Hüseyn Rezaki, *Endonisya*, Lahor 1974, s. 54-55; L. E. Williams, *South-East Asia A History*, New York 1976, s. 74-76; Theodore G. Th. Pigeaud — H. J. De Graaf, *Islamic States in Java, 1500-1700*, The Hogue 1976, s. 12-13; *Java* (ed. P. Hutton), Singapore 1978, s. 133-136; J. D. Legge, *Indonesia*, Sydney 1980, s. 55, 74, 79, 83; M. C. Ricklefs, *A History of Modern Indonesia*, Hong Kong 1981, s. 27-28, 34-35, 75-76; D. G. E. Hall, *A History of South-East Asia*, London 1981, s. 231, 301,

ÂDEMİYYE

الآدمية

Müceddidiyye tarikatının Âdem b. İsmâil el-Benûrî'ye (ö. 1053/1643) nisbet edilen ve Ahseniyye diye de tanınan bir kolu.

bk. **BENÛRÎ**
İmâm-ı Rabbânî'nin halifelerinden, Müceddidiyye tarikatını Hindistan ve Hicaz'da yayan mutasavvıf.

BENÛRÎ

(البنوري)

Ebû Abdillâh Muizzüddîn
Âdem b. İsmâîl el-Hüseynî el-Benûrî
(ö. 1053/1643)

İmâm-ı Rabbânî'nin halifelerinden, Müceddidiyye tarikatını Hindistan ve Hicaz'da yayan mutasavvıf.

Hindistan'ın Roh şehrinde doğdu. Baba tarafından **seyyid*** olup anne tarafından Afgan asıllıdır. Gençliğinde Pencap'ta Serhend şehrine yakın Benûr kasabasına yerleşti. İlk mürşidi, İmâm-ı Rabbânî'nin halifelerinden olan Hacı Hızır Han Afganî'dir. Afganî, mânevî terbiyesini tamamlaması için onu Serhend'e İmâm-ı Rabbânî'nin yanına gönderdi. Daha önce kemal derecesine eriştiğini sanan Benûrî yanıldığını anladı ve İmâm-ı Rabbânî'nin gayretleri sayesinde birkaç ay içerisinde **sülûk***ünü tamamladı. Şeyhinden icâzet ve hilâfetnâme alıp tarikatını yayma göreviyle Benûr'a döndü. Pencap'a yerleşen Afganlılar arasında 100.000 kadar mürid topladığı kaydedilir.

Müridlerinden Muhammed Emîn Bedahşî'nin yazdığı *Menâkıbü'l-hażarât* (yazma bir nüshası Londra India Office Kütüphanesi'ndedir, bk. Ethé, nr. 652) adlı eserde Benûrî'nin Hint Padişahı Şah Cihan'ı birkaç defa zehirlenmekten kurtardığı yazılıyorsa da bu husus devrin resmî tarihlerinde teyit edilmemektedir. Benûrî 1642'de yanına büyük bir mürid topluluğu alarak İmâm-ı Rabbânî'nin oğlu Hâce Ma'sûm'un muhalefetine rağmen Şah Cihan'ın bulunduğu Lahor'a gitti. Şah Cihan bir isyan çıkmasından korkarak Benûrî'nin şehirden uzaklaşmasını emredince Hindistan'dan ayrıldı. Mekke'ye gidip hac farîzasını yerine getirdi. İmâm-ı Rabbânî'nin bazı mektuplarını Farsça'dan Arapça'ya tercüme ederek onun görüşlerini Mekke ve Medine'de yaymaya başladı. Fakat bazı ulemânın sert muhalefetiyle karşılaştı. Bir tartışma sırasında, İmâm-ı Rabbânî'nin Kâbe'nin hakikatinin "Hakîkat-i Muhammediyye"ye üstün olduğuna dair düşüncesine Şeyh Ahmed el-Kuşâşî'nin karşı çıktığı ve Benûrî'nin ona hak verdiği söylenmektedir. Muhammed Emîn Bedahşî'ye göre Şah Cihan onu Hindistan'a dönmeye davet ettiyse de Hz. Peygamber'in mânevî bir işaretine uyarak ömrünün sonuna kadar Hicaz'da kaldı. Şevval 1053'te (Aralık 1643) vefat etti. Medine'de Bakî' Mezarlığı'na gömüldü.

Müridlerini kısa zamanda "fenâ-i kalb" mertebesine eriştirdiği, zikir telkininde "el-ahseniyye" denilen kendine mahsus bir usul takip ettiği ve dünyaya fazla rağbet edenlere gayet sert davrandığı rivayet edilen Benûrî'ye Âdemiyye veya Ahseniyye adı verilen bir tarikat nisbet edilmektedir. En meşhur halifesi, Şah Veliyyullah-ı Dihlevî'nin babası Şah Abdürrahim'in mürşidi Hâfız Seyyid Abdullah Ekberâbâdî'dir.

Benûrî, İmâm-ı Rabbânî'nin görüşlerini henüz neşredilmeyen *Ḫulâṣatü'l-maʿârif* (yazma bir nüshası Râmpûr Rızâ [Raza] Kütüphanesi'nde), *Nikâtü'l-esrâr* (yazma bir nüshası Bankipûr Kütüphanesi'nde) ve *Kelimâtü'l-maʿârif* adlı üç eserde anlatmıştır. Benûrî ile birlikte Hicaz'a giden Bedahşî mürşidine gelen vâridâtı *Netâʾicü'l-Ḥaremeyn* adlı eserinde kaydetmiştir. Bu eserin bir nüshası Pencap Umumi Kütüphanesi'ndedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Bedreddin Serhendî, *Hażarâtü'l-ḳuds* (nşr. Mevlânâ Mahbûb-ı İlâhî), Lahor 1971, s. 383-385; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-ḫavâṭır*, V, 1-2; Muhammed Hâşim Keşmî, *Zübdetü'l-maḳāmât*, Kanpûr 1307, s. 389; Harîrîzâde, *Tibyân*, III, vr. 100ᵇ; Abdülmecîd el-Hânî, *el-Ḥadâʾiḳu'l-verdiyye*, Kahire 1308, s. 190; Muhammed Manzûr Nu'mânî, *Tezkire-i İmâm-ı Rabbânî Müceddid-i Elf-i Sânî*, Leknev, ts., s. 323-324; Ethé, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, nr. 652; Muhammed er-Rehâvî, *el-Envârü'l-ḳudsiyye*, Kahire 1344, s. 201-202; Athar Abbas Rizvî, *Muslim Revivalist Movements in Northern India*, Agra 1965, s. 384-386; a.mlf., *A History of Sufism in India*, Delhi 1983, II, 15, 24, 172, 222, 338-339; Mevlânâ Seyyid Züvvâr, *Hażret-i Müceddid-i Elf-i Sânî*, Karaçi 1983, s. 724-730; Ebü'l-Hasan Ali en-Nedvî, *el-İmâmü's-Serhendî*, Küveyt 1983, s. 310-311; A. S. Bazmee Ansari, "Banūrī", *EI²* (İng.), I, 1022-1023; a.mlf., "Benûrî", *UDMİ*, IV, 992-994.

HAMİD ALGAR

BENÜ'l-AHYÂF

(بنوالأخياف)

Ana bir kardeşler anlamında kullanılan bir İslâm miras hukuku terimi (bk. KARDEŞ).

BENÜ'l-ALLÂT

(بنوالعلات)

Baba bir kardeşler anlamında kullanılan bir İslâm miras hukuku terimi (bk. KARDEŞ).

BENÜ'l-A'YÂN

(بنوالأعيان)

Ana baba bir kardeşler anlamında kullanılan bir İslâm miras hukuku terimi (bk. KARDEŞ).

BENZERT

(بنزرت)

Tunus'un kuzeyinde bir liman şehri ve bu şehrin merkez olduğu idarî bölge.

Kuruluşu Fenikeliler zamanına kadar inen şehre Kartaca ve Roma devirlerinde Hippo Diarrhytus deniliyordu. Daha sonra Hippona Zaryton'a dönüşen isim Arapça'ya Ben Zerte (Benzert) olarak geçti ve sonradan Avrupalılar'ca Bizerte denildi. Şehrin nüfusu 94.509'dur (1984). Benzert'in merkez olduğu idarî bölgenin nüfusu ise 394.670'tir. Şehir, güneyinde bulunan Benzert gölünü denize bağlayan tabii kanalların zamanla kumlarla dolması üzerine XIX. yüzyılda önemini kaybetmiş, ancak Fransızlar'ın yeni bir kanal açmasıyla eski canlılığını tekrar kazanmıştır. Bol yağmur alan Benzert ve civarı Kuzey Afrika'nın en verimli yerlerinden biridir.

Benzert sahildeki Satfura bölgesinin merkezi idi ve önceleri müslümanlar bu limana Mersa'l-kubbe (kubbe limanı) diyorlardı. Coğrafyacı Bekrî (ö. 1094) Benzert'i çarşıları, büyük camisi, hamamları, bahçeleri, taştan yapılmış surları ve balık ticaretiyle tanımlar. İdrîsî de (ö. 1165) şehirde oldukça canlı bir ticaret hayatının bulunduğunu bildirir. Batılılar'ın Leo (Leon) Africanus dedikleri Arap coğrafyacısı Hasan b. Muhammed el-Vezzân el-Fâsî (ö. 1554), XVI. yüzyılın başlarında balıkçılık ve ziraatla uğraşanlar sebebiyle Benzert gölü civarında meskûn bölgelerin arttığından bahseder. Pîrî Reis (ö. 1552) ise şehrin Tunus'a bağlı olduğunu söyler ve denizcilik bakımından önemi üzerinde durur.

Benzert'in müslümanlar tarafından fethi, Emevîler'in Mısır valisi Muâviye b. Hudeyc tarafından gerçekleştirildi (41/661). Aslen Yemen Arap ailelerinden olan Verdoğulları XI. yüzyılın ortalarında Hilâlîler'in hücumlarına karşı Benzert'i müdafaa etmişlerdir. Şehir bundan sonra Muvahhidler'in bölgeye girişine kadar Verdoğulları'nın yönetiminde imar faaliyetlerine ve iktisadî, kültürel gelişmelere sahne olmuştur. XIII. yüzyılda Müstansır el-Hafsî, Benzert'in etrafındaki ormanların büyük bir kısmını kestirerek kendisine av sahası açtırdı ve burada saraylarla bahçeler yaptırdı. Hafsîler'in koyduğu ağır vergilerden dolayı fakir düşen Benzert ve Tunus halkı Osmanlı idaresini mukavemet göstermeksizin kabul etti. Benzert Osmanlılar devrinde ilk defa Barbaros Hayreddin Paşa tarafından fethedilmiş (1534), bir ara İspanyollar'ın eline geçmişse de 1557'de Kaptanıderyâ Piyâle Paşa tarafından tekrar Osmanlı hâkimiyetine dahil edilmiştir. Bu tarihten itibaren önemli bir Türk deniz üssü haline gelen Benzert, XVII-XVIII. yüzyıllar boyunca Garp Ocakları döneminde de önemini korudu. Bu sebeple zaman zaman Malta şövalyelerinin, Fransızlar'ın ve Venedikliler'in saldırılarına mâruz kaldı; 1785'te Venedikliler tarafından tamamen tahrip edildi.

Fransızlar'ın Benzert ile ilgili emelleri, özellikle 1768 yılında Tunus Beyi Ali Bey zamanında kendilerine sahillerde mercan avlama ve ticaret merkezi açma izninin verilmesiyle ortaya çıktı. Fakat iki yıl sonra bölge halkı Fransızlar'ı Re'siesved ve Benzert'ten kovdu. Fransa Tunus bölgesini işgale başladığı zaman Bâbıâli'nin diplomatik müdahalelerine rağmen işgal edilen merkezlerin başında Benzert geliyordu (1881). Fransızlar Benzert'i askerî bir üs olarak kullanmayacaklarını taahhüt etmelerine rağmen ilk yıl ağır yük taşıyan gemiler için sığınak haline getirdiler; ertesi yıl ise burayı gerçek bir askerî üsse çevirdiler ve şehir birkaç yıl içinde bir Fransız deniz üssü ve ticaret limanı şekline dönüştü. Ancak iktisadî önemi bulunan Tunus şehrine yakın olması sebebiyle ticarî bakım-

Benzert'in eski limanı ve kalesinden bir görünüş - Tunus

Pîrî Reis'in *Kitâb-ı Bahriyye* adlı eserinde Benzert ve çevresini gösteren harita (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2612, vr. 325ᵃ)

